

Könyvekről

túlmutatnak az országhatárokon. Ezt állapítja meg Eckstein és Noah a nemzetközi gyakorlat sok hasonlóságának azonosítása során. A könyv valószínűleg része lesz minden összehasonlító oktatásügyi szakirodalmi gyűjteménynek.

Paul Ewald
Fordította: Weisz György

Mann Miklós: Kultúrpolitikusok a dualizmus korában.
Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum, Budapest, 1993. 156 o.

A dualizmus közoktatás- és nevelésügyéről bőséges szakirodalom áll rendelkezésünkre. Különösen a közoktatásügy, a tanügyi törvénykezéshez kapcsolódó események feltárása történt meg. Nem beszélhetünk azonban teljességről ezen a területen. Tulajdonképpen a kutatók problémaérzékenységén múlik, milyen „mélyfúrásokat” végeznek még el.

Mann Miklós legújabb kötete a dualizmuskori kultuszminiszterek pályafutását áttekintve gazdagítja a korszak művelődéstörténetéről meglévő ismereteinket. Nemcsak a szűken vett oktatáspolitikai tevékenységüket veszi sorra, hanem a kevésbé ismert, a kultúra egyéb területein kifejtett erőfeszítéseiket és eredményeiket is tárgyalja. A miniszterek munkájának bemutatása mellett, annak részeként a szerző névszerint megemlékezik a kultúra sok olyan közkatónájáról, akik valamilyen beosztásban a minisztériumban dolgoztak, részesei voltak a kor kulturális- és oktatási koncepciók kidolgozásának és megvalósításának, de nevüket ma már a szűk szakmai közvélemény sem nagyon ismeri (például *Szalay Imre* miniszteri tanácsos, aki *Trefort* munkatársa volt, vagy *Halász Ferenc*, a népoktatási alosztály vezetője *Wlassics* minisztersége idején).

A bevezetés röviden ismerteti a dualizmus közjogi jellemzőit, az oktatáspolitikai helyét, szerepét ebben a rendszerben. Az egyes fejezetek felépítése hasonló: a szóban forgó miniszter életének ismertetését követi tevékenységének kimerítő bemutatása. Ezt az elvet a szerző akkor is fenntartja, amikor egy kevésbé ismert közéleti szereplő (például *Zichy János*, *Jankovich Béla*) miniszteri tevékenységéről ír.

A tárgyyszerűsége, tényekre, ezek számbavételére összpontosító történetírói szemlélet alapján az egyes fejezetek akár külön tanulmányként is megállnák a helyüket. A szerző azonban éppen a tények aprólékos, gondos feltárásával, bemutatásával és egymásra vonatkoztatásával egy *folymatot* ír le: az oktatáspolitikai egymásra épülő elemeit, a társadalmi igényekhez igazodni próbáló törvénykezés kontinuitását. A korszak kultuszminisztereinek egyéni kezdeményezései ebben a felfogásban részei annak a polgárosodási folyamattal, amely az oktatás és a kultúra területén a modernizáció kívánalmait tartotta szem előtt. Ilyen értelemben szól az *alapvetésről* *Eötvös* és *Pauler* miniszteri működése kapcsán. Oktatáspolitikai koncepciójuk kiteljesedését és *megvalósítását* látatja *Trefort* miniszterségében. A *Trefortot* követő miniszterek munkásságában is a koncepcionális elemekre fűzi fel tevékenységük fonalát, például *Csáky Albin* oktatáspolitikai koncepciója részeként említi a tanfelügyelet és a tanítóképzés újjászervezését, az Országos Közoktatási Tanács új szervezeti szabályzatának megalkotását (71. l.).

A szerző a feltárt levéltári és egyéb források alapján jut el arra a következtetésre, hogy a dualizmus korának kultuszminiszterei szinte kivétel nélkül „megértették a polgári fejlődés követelményeit, s éppen ezért igyekeztek ezen igényeknek megfelelni. Egyéni törekvéseik összhangban voltak a társadalmi elvárásokkal” (147. l.). A korszak mindegyik miniszterének tevékenységét egyén és pozíció olyan szerencsés ta-

Könyvekről

lálkozásának írja le, amely ritkán adatik meg a történelemben. Felfogása további adalék annak a nézetnek az alátámasztására, amely a dualizmus korának nagy jelentőséget, modernizációs szerepet tulajdonít a magyar történelemben.

A kötet függelékében jól használható táblázatokat, összesítéseket találunk a korszak iskolatípusairól, a felsőoktatásban részt vevő hallgatókról, az óvodaügyről. Külön táblázat foglalja össze a VKM ügyosztályait, ezek felépítésének változásait az egyes miniszterek működése idején. Egy név-és tárgymutató további segítséget jelentett volna az eligazodásban és a kötet óriási adathalmazában.

A könyv segítséget nyújthat, mindazoknak akik a dualizmus közoktatási és kulturális törvénykezésében szeretnének eligazodni, és pontos, precíz adatokra van szükségük.

Szabolcs Éva